

AMINTIRI DESPRE VASILE PÂRVAN

de VLADIMIR DUMITRESCU

Într-o după amiază însorită de sfârșit de iulie 1923, întors la București dintr-o călătorie de o lună făcută împreună cu familia în Transilvania, cu prilejul căreia ajunseseam pînă în Maramureș, am pornit spre Universitate, cu gândul să văd ce mai este nou pe la „Seminar” și ce mai spune „Magistrul” Vasile Pârvan.

„Seminarul” de istorie veche și epigrafie era marea sală dreptunghiulară de la etajul II al aripii stîngi (cum privești din stradă) a vechii clădiri a Universității (distrusă de un bombardament aerian în vara anului 1944), sală situată deasupra localului din acea vreme al Senatului (la etajul I), aflat la rîndul lui deasupra Muzeului Național de Antichități, care ocupa aproape tot parterul aripii amintite.

În sala aceasta, inițial destinată numai ședințelor de seminar, s-au ținut, începînd din 1921 și toate cursurile profesorului nostru de istorie antică și epigrafie, Vasile Pârvan — „Magistrul”, cum îi spuneam toți, nume moștenit de la generațiile anterioare de studenți — precum și cele ale profesorului George Murnu, titularul catedrei de arheologie — de fapt de istoria artei antice.

Căptușită aproape total cu dulapuri ce conțineau cele peste zece mii de volume de specialitate ale bibliotecii seminarului, dar și ale catedrelor de latină și greacă — arse toate în timpul incendiului din 1944, deoarece nimeni nu se îngrijise să le coboare la subsol — sala aceasta, lungă de vreo 15 m, era împărțită practic în trei : un soclu mare, lung de cel puțin 8—10 metri, înalt cam de 1 m și lat de vreo 4 metri, lăsa de o parte un fel de coridor — în care se intra atît de pe palierul scărilor, cît și din cancelariile Magistrului și ale lui H. Metaxa, conservator la Muzeu, iar de cealaltă parte sala propriu-zisă a seminarului. Pe soclul acesta erau rînduite mulajele sculpturilor frontoanelor templului grec de la Egina — „Egineții”, cum le spuneam noi ; soldați — arcași și sulițași — purtînd coifuri, platoșe, scuturi, cuemide și cu armele în mîini, dar cu corpul reprezentat gol-goluț, cu tot realismul artei grecești, și constituind pentru „boboci”, care pășeau la începutul anului I de universitate pentru prima dată în această sală, o adevărată surpriză, deoarece în manualele școlare toate statuile antice aveau nelipsita frunză de viță . . . Bineînțeles că mai apoi, după cîteva luni, toți — studenți și studente — ne obișnuisem cu ei, așa încît nici nu-i mai remarcam sau nu ne mai jenam să-i privim [. . .]

În partea cealaltă a soclului — în sala propriu-zisă — cîteva mese lungi, dispuse în formă de potcoavă unghiulară, cu scaune de ambele părți și avînd la un capăt, pe un mic podium, o măsuță drept catedră și un fotoliu vetust pentru „Magistru”. Șirul de mese de lîngă frontoanele templului din Egina era destinat studenților, iar cel din față, studentelor, și numai rareori această lege nescrisă, dar statornicită de mult și transmisă din generație în generație, era călcată de vreun novice sau de vreun intrus, în zilele de curs cînd sala era tixită.

Lângă catedră, o tablă, iar în spatele catedrei alte dulapuri cu cărți, perpendiculare pe soclul eginetilor, separau „sala” de cursuri de restul încăperii, tot aici fiind și un birou pentru unii dintre asistenții Muzeului Național de Antichități, Magistrul fiind și directorul Muzeului. Și aici — „în fund” și de jur împrejur — în spațiile dintre dulapurile cu cărți — se aflau alte mlaaje de statui și basoreliefuri grecești celebre, printre care Hermes de Praxitele și Venus din Milo.

La unul din capetele „coridorului” de lângă soclul eginetilor era ușa ce dădea în biroul Magistrului, ușă la care puțini studenți aveau curajul să bată înainte de a fi ajuns în anul III. [...]

Pe palierul etajului doi, la intrarea Seminarului, aproape cufundat într-un vechi fotoliu cu arcurile stricate, străjuia „al muzeului pion”, vestitul Moș Ion, om de peste 60 de ani (dar părintd mai bătrîn), gardianul șef al muzelului. Atunci cînd nu moțăia, citea — pentru cine știe a cîta oară — vechi romane în fascicole, silabisînd cu glas șoptit fiecare cuvînt, căci nu făcuse școala și învățase singur să citească : cu zeci de ani în urmă, cînd Gr. Tocilescu îl numise paznic la Muzeu, nu se cerea nici un certificat pentru această funcție [...]. Întotdeauna, în timp ce Magistrul își ținea lecțiile, Moș Ion intra tiptil în sala seminarului, venînd prin spatele „catedrei” și ținînd în miini o condică cît toate zilele. O punea pe măsuta-catedră și aștepta tăcut pînă ce Magistrul se întrecupea din vorbă, lua tocul și iscălea de prezență, el neducîndu-se niciodată la secretariatul facultății pentru a semna condica și a indica subiectul lecției. [...]

S-au scris multe despre Vasile Pârvan, de oameni care l-au cunoscut mai puțin bine decît au vrut să arate și de oameni care l-au cunoscut dar nu l-au înțeles, de alții ce n-au rezistat invidiei în fața superiorității de necontestat a Magistrului și de cîtiva, puțini, care l-au cunoscut cu adevărat și l-au prețuit așa cum se cuvenea.

Universitatea românească din primele decenii ale secolului nostru nu a fost lipsită de oameni de mare valoare, unii de o inteligență scilpitoare și de o cultură uimitor de cuprinzătoare, ba chiar geniali, cum a fost Nicolae Iorga. Dar nici unul nu ne-a impresionat pe noi, studenții „boboci” din anul întii și nici unul n-a lăsat în sufletul meu ecouri de neuitat ca Vasile Pârvan. Dar nu pentru că i-am devenit elev, colaborator și într-o anumită perioadă (1935—1945) chiar urmaș la direcția Muzeului Național de Antichități, după demisia lui Ion Andrieșescu.

Personalitatea lui atît de coplesitoare, analiza fenomenelor istorice atît de neașteptată prin profunzimea și originalitatea ei, frumusețea frazei și, în timpul cursurilor, chiar mimica întru totul corespunzătoare verbului, toate la un loc constituiau un întreg excepțional, cum nu mi-a fost dat să mai întilnesc în atîtele decenii cîte s-au scurs de atunci. Dacă ar fi trăit cel puțin încă zece-cincisprezece ani, acest om ar fi dat culturii românești multe alte opere neasemuite și ar fi imprimat nu numai arheologiei, ci întregii culturi românești alte direcții, ridicînd-o la dimensiuni cu adevărat universale.

Pilda lui de om care — așa cum ne spunea la cursuri despre marile figuri ale istoriei antice — s-a mistuit pe sine însuși în focul aprins pe altarul științei și al culturii n-ar trebui să fie uitată, iar dacă el nu s-ar fi preocupat și de preistorie — prin săpăturile începute de el însuși și

de elevii lui în domeniul neoliticului, al epocii bronzului și al Latèneului, după acelea din domeniul greco-roman, ar mai fi trecut mult pînă la întemeierea unei școli românești de arheologie preistorică.

Pentru mulți dintre studenții începători, prelegerile lui savante nu erau ușor de urmărit, dar eu mă afluam — din acest punct de vedere — într-o situație privilegiată, deoarece îl ascultasem ani întregi pe N. Iorga — așa cum am amintit —, fiind deci obișnuit cu nivelul la care trebuiau să se situeze cursurile unui bun profesor universitar.

Cu toate acestea, la început am rămas și eu uluit, nu numai fiindcă ni se vorbea de lucruri încă necunoscute, ci pentru că prelegerile, atît de clare și atît de atrăgătoare și sugestive, aveau darul să ne transpună aproape fără să ne dăm seama în atmosfera acelor epoci îndepărtate. Într-adevăr, în anul acela Magistrul relua trilogia cursurilor sale despre isotria lumii greco-romane, începînd în chip firesc cu istoria Greciei, pentru ca în anul următor să vorbească despre Alexandru cel Mare și despre epoca elenistică, în timpul căreia, precum se știe, cultura elenă se va răspîndi în tot orientul Mediteranei și pînă departe, dincolo de fluviul Indus, iar în anul al treilea să trateze istoria Romei, de la începuturile modeste ale orașului legendarului Romulus și pînă la apogeul strălucit al secolelor imperiului circummediteranean, care — incorporînd cuceririle geniale ale spiritului elen — a pus bazele întregii civilizații a lumii moderne.

În acele prime prelegeri din iarna lui 1921/1922, Vasile Pârvan ne-a dezvăluit o lume necunoscută, de o frumusețe nebănuită și cu accente de basm oriental, descriîndu-ne cu o putere de sugestie neegalată diferitele aspecte ale acestui pre-miracol al „miracolului elen”.

Cuvintele lui reconstituiau pentru noi imaginea completă a excepționalei și exuberantei civilizații minoice: vedeam parcă aievea palatul legendarului rege Minos de la Cnossos (pe care abia după 50 de ani, în 1970, am avut norocul să-l văd în realitate, cu prilejul participării la un congres științific la Atena).

Totul ne impresiona: frescele policrome de pe pereții palatului, sala tronului demnă de un monarh puternic, acele coarne de consecrație cu semnificație simbolică, de dimensiuni neobișnuite, situate pe clădirile ansamblului ce formau palatul. Apoi numeroasele statuete între care domnea cu autoritate vestita zeiță cu șerpi și, de asemenea, nu mai puțin celebrele vase de stil Kamares, precum și scenele de așazăisă tauromachie — în care sprintenii acrobați săreau peste taurii în fugă. Sau atît de caracteristicul și realistul portret al femeii numit „Parizianca”, spre a nu mai menționa decît în treacăt impunătoarele magazii cu chiupuri cuprinzătoare de teracotă, pentru păstrarea vinului, a uleiului și probabil și a cerealelor.

Era aceasta o lume pe care cuvintele calde ale Magistrului nostru o recreau pentru noi, făcîndu-ne să vedem lucruri despre care nici nu auzisem pînă atunci. Și cred că nici un film în culori nu ar fi putut revela mai mult ochilor minții noastre, afară poate de faptul că ne-ar fi redat albastrul adînc al cerului reflectîndu-se în albastrul nesfîrșit al mării ce scintea în razele fierbinți ale soarelui mediteranean. Am citit multe sinteze franceze, engleze și germane despre lumea minoică-miceneană, despre miracolul egeic care l-a precedat pe cel grecesc, dar nici

una nu mi s-a părut că ar conține o analiză atât de adâncă și atât de cuprinzătoare — și în același timp atât de originală — ca aceste cursuri ale lui Vasile Pârvan. S-ar putea ca în aprecierea mea să se strecoare eventual și o impresie subiectivă, datorită faptului că atunci, în anul I de universitate, toate acele lucruri erau inedite pentru noi, în timp ce lecțiile din anii maturității nu mai dezvăluiau noutăți, ci adânceau lucruri ce-mi erau de mult cunoscute. Dar cartea lui Gustave Glotz, profesor la Sorbona, a apărut chiar în anii aceia și, deși este admirabil scrisă, nu se compara cu prelegerile Magistrului despre lumea minoică-miceniă.

De statură potrivită, cu fruntea lui lată și bombată, cu sprâncenele negre, mari și stufoase, și cu ochii vii care fixau mereu pe unul sau pe altul dintre auditori, pentru a stabili acea comuniune sufletească și intelectuală de care orice vorbitor de talent are nevoie, în costumul lui negru ce pe drept cuvânt a fost asemuit cu acela de pastor protestant — cu gulerul tare, înalt și cu colțurile ușor răsfrînte, cravata mare cât tot pieptul, cămașa albă, cită se vedea din haină — era pentru noi întruchiparea adevăratului profesor, ale cărui cuvinte le sorbeam cu nesăț. Abia după ce a murit Magistrul ne-am dat seama ce tînăr fusese — avea 39 de ani cînd am intrat eu la universitate și era deja celebru în toată Europa! Era mai înțelept, mai demn de respect și de admirație decît mulți dintre bătrînii lui colegi! [...]

Se știe însă de mai puțină lume — și mi se pare util ca acest lucru să fie consemnat și aici — că în anii 1919—1920 i s-a propus în chip stăruitor să fie ales președinte al Partidului Țărănesc, înființat de curînd, propunere pe care a refuzat-o, pentru a se consacra exclusiv cercetării științifice, după cum a refuzat să primească direcția unui mare cotidian ce urma să apară.

Își făcuse un adevărat crez din muncă, și dacă nu toate proiectele lui au putut fi realizate, aceasta s-a datorat neînțelegerii guvernanților de atunci și, într-o anumită măsură, poate și unor dificultăți bugetare.

Admirabil organizator, desăvîrșit învățat și om de o vastă cultură, a fost în același timp un suflet ales și un profesor inegalabil, care a știut să creeze în preajma lui atmosfera ideală pentru ca tinerii dornici să se consacre activității științifice să se simtă în largul lor, el încurajându-i pe toți aceia la care constata sau întrevedea existența latentă a calităților necesare unui cercetător științific. I-a ajutat pe toți discipolii săi, pe măsură ce se afirmau la lucrările de seminar, numindu-i curînd asistenți la Muzeul Național de Antichități sau la catedra sa, iar apoi, începînd din 1922, după înființarea Școlii Române de la Roma, trimițîndu-i ca membri ai acesteia, pentru a studia acolo timp de doi ani în admirabilul mediu constituit de monumentele, muzeele și bibliotecile incomparabile, iar

atunci cînd nu erau locuri suficiente pentru toți absolvenții buni din aceeași promoție, recomandîndu-l pe cîte unul ca membru al Școlii Române din Franța, condusă de N. Iorga. [...]

Vasile Pârvan a fost cu siguranță una dintre cele mai proeminente figuri ale științei și culturii românești, iar moartea lui atît de neașteptată și de prematură (în 1927), înainte de a împlini 45 de ani, a fost una dintre cele mai grele pierderi. Lui i se datorește crearea școlii române moderne de arheologie, al cărei prestigiu a fost recunoscut imediat după moartea lui și face și astăzi cinste științei românești, discipolii și urmașii lui străduindu-ne, fiecare pe măsura posibilităților și temperamentului său, să-i ducem opera mai departe.

Fragmente din *Oameni și cioburi* — inedit.

